

představuje výstup projektu České národní rady Ukrajiny, jehož řízení se ujala předsedkyně Ludmila Muchina, zatímco Jaroslav Vaculík dohlížel na vědecké standardy projektu. Dvojjazyčný text vydání (český je následován ukrajinštinou) uvádí editorial z pera předsedkyně rady.

Jaroslav Vaculík byl mj. pověřen zpracováním první kapitoly věnované dějinám Čechů na Volyni od počátků až do roku 2013. Autor zúročil své mnohaleté badatelské zkušenosti a ve zdařilém výsledku představuje nejprve barvitý obraz české sociálněekonomické emigrace ve 2. polovině 19. století do tehdejšího carského Ruska. Druhá dílčí pasáž popisuje dopady válečných událostí, účast v bojích i poválečné rozdělení území mezi Polsko a SSSR. Třetí část kapitoly vymezená obdobím 1945–2013 akcentuje reemigraci a adaptaci ve vlasti i situaci volyňských Čechů v současnosti.

Svetlana Dmytruk věnuje pozornost jak české emigraci na Krymu, tak i osídlení pevninské části jižní Ukrajiny. Zaměřuje se na příčiny a průběh procesu, přičemž zkoumá ekonomickou, sociální, osobnostní, školskou či náboženskou problematiku i perzekuce sovětské éry.

Serhij Kovalenko mapuje dějiny českého osídlení v Kyjevské gubernii. Kromě obdobných témat uvedených výše v textu, sleduje také firmy s českým vlivem, případně zcela české.

Kapitola z autorské dílny Petra Kalety je věnována dějinám Čechů v Haliči a na Bukovině, přesněji oně části území, které po 2. světové válce připadlo Ukrajinské SSR.

Petr Kozelka a Jaroslav Vaculík koncipovali pasáž věnovanou Čechům na Zakarpatské Ukrajině tvořícím páteř zdejšího prvorepublikového úřednictva i osudu krajanů po vídeňské arbitráži.

Pod názvem *Spolky a kulturní život* přibližuje v samostatné kapitole autorský tan-

dem Ludmily Muchiny a Alexandra Drbala historii i aktivity jednotlivých spolků jako doklad úsilí, které ve svém výsledku pomáhá uchránit naše krajanů před úplnou asimilací.

Neméně komplexní pohled, tentokrát věnovaný českým periodikům na Ukrajině, vytvořil Alexandr Drbal. Vřadil jej do širších dějinných souvislostí a doplnil shrnující tabulkou.

V závěru jsme seznámeni s badatelskými výhledy sledované problematiky, následuje standardní pomocný aparát a funkční obrazová příloha. Komentáře k fotografiím bohužel vykazují celou řadu drobných korekturních přehlédnutí či občasných jazykových nepřesností, což platí rovněž o textech přeložených kapitol.

O mnohostranném přínosu recenzovaného díla nicméně nelze pochybovat. Zatímco smíšený autorský kolektiv historiků zabezpečuje multiperspektivní přístup ke sledované problematice, dvojjazyčné vydání je nositelem potenciálu oslovení co nejširšího okruhu čtenářů.

K. Štěpánek

* Dějiny Čechů na Ukrajině / Історія чехів в Україні. Kyjev: Česká národní rada Ukrajiny, 2013, 600 s., ISBN 978-966-598-842-7.

Petr Hrubý a kol.: Centrální Českomoravská vrchovina na prahu vrcholného středověku*

Když před několika lety se prostřednictvím článků v odborné literatuře veřejnost seznamovala s výsledky archeologického bádání o důlní činnosti na Českomoravské vrchovině, bylo zřejmé, že tato problematika představuje zajímavé téma, které v oboru montánní archeologie může obo-

hatit poznání nejen u nás, ale také ve střední Evropě. Dvě rozsáhlé publikace výsledků, zpracované buď samostatně, nebo pod redakcí Petra Hrubého v letech 2011 a 2012 to plně potvrdily (Hrubý P.: Jihlava – Staré Hory. *Disertationes archaeologicae brunenses pragensesque* 9, Praha – Brno 2011; Hrubý et al.: Středověký úpravnický a hornický areál Cvilínek u Černova na Pelhřimovsku. *Památky archeologické* 103, 2012, 339–418). Důležitých a v mnoha případech i překvapivých výsledků bylo dosaženo za spolupráce odborníků z přírodovědných oborů a předložená publikace je zaměřena především na dokumentaci jejich práce.

V úvodu se čtenář seznámí s otázkami, které se autoři prostřednictvím různých metod snažili řešit. Především šlo o to zjistit počátky středověké kolonizace Českomoravské vrchoviny na základě písemných, archeologických a přírodovědných pramenů a pokusit se je vzájemně sladit. Systematické osídlování začalo v tomto území již ve 12. stol., a to na moravské straně aktivitou trebičských benediktinů, jejichž klášter byl založen roku 1101, ale i dalších církevních institucí, k nimž od roku 1144 patřil na české straně klášter v Želivu. Zatím známé archeologické prameny však toto osídlení příliš nedokládají, což může být způsobeno nepříliš hustým osídlením, ale především stavem výzkumu a rozlišitelností keramiky. Jako prvořadý úkol vidí badatelé „... vytvoření chronologické řady keramiky 13. století, na jejímž základě bude možno vyčlenit keramiku období předcházejících“ (s. 24). Archeologické nálezy výrazněji dokládají osídlení až od první čtvrtiny 13. stol., kdy se do kolonizace Českomoravské vrchoviny zapojily šlechtické rody, a to na moravské straně od dvacátých let 13. stol. a na české straně o něco později. Podstatné doplnění znalostí o počátcích osídlení znamenají drobné archeoenviromentální od-

běry v nivách, z nichž lze usuzovat na charakter a proměny přírodního prostředí. Některá dendrochronologická data (Kostelec u Jihlavy, Opatov) se týkají již samotného počátku 13. stol. Některá data radiometricky datovaná metodou ¹⁴C jsou ještě starší a zasahují až do 12. stol. (Česká Bělá, Jihlava). Souvislost s charakterem osídlení však zůstává otevřená.

Ložiska zlata na Humpolecku, Pacovsku, Havlíčkobrodsku a u České Bělé vytvářela předpoklady pro jejich exploataci, která však zatím není blíže datována. Nezbývá tedy než doufat, že archeologii se podaří zdokumentovat doklady časného rýžování, tak jak se to v poslední době podařilo v Suché Rudné na Jesenicku.

Velmi výrazně se do proměny zkoumaného území zapsalo stříbrnorudné hornictví od sklonku první třetiny 13. stol., které je výrazně zachyceno archeologickými výzkumy dokládajícími jednotlivé technologické kroky od těžby až po zpracování kovů. Důležité také je, že tyto skutečnosti lze sledovat také v geochemii půd a paleobotanickém záznamu.

Druhá část publikace je věnována případovým lokalitám, na nichž jsou demonstrovány použité postupy, ať již se jedná o archeologické výzkumy, výzkumy půdních profilů, a to s využitím geochemie, archeobotaniky, dendrochronologie a radiometrie. Výsledky popsanych metod jsou pak ukázány na konkrétních lokalitách jako Česká Bělá, Květinov, Jihlava a Cvilínek.

Získané poznatky jsou pak sumarizovány v třetí části, kde jsou uvedeny možnosti a hranice jednotlivých metod. Výsledkem je pak jasnější obraz proměn sledované oblasti ve 12. a 13. stol. Především se podařilo doložit, že „...lesy mycené ve 13. století již s jistotou nebyly panenským hvozdem, ale porostem, který byl již desetiletí ovlivňován a proměňován člověkem“ (s. 196). Od počátku 13. stol. se v skladbě lesa výrazně projevoval smrk,

který nahrazoval jedli. Výskyt jalovce je pak indikátorem lesní pastvy dobytka. Rozbory dřeva ukázaly na rozdíly v použití dřeva jako paliva nebo stavebního materiálu, mlecí kameny existenci rudných mlýnů na ruční, zvířecí či vodní pohon a obilky na skladbu potravy. Na jedné straně na lokalitě Cvilinek oves, ječmen, žito a proso dokládají chudé lokální obilnářství, na druhé straně vysoký podíl pšenice, zastoupené více než padesáti procenty v Jihlavě, dokládá zásobování z úrodných oblastí.

Předložená práce představuje výrazný posun znalostí o osídlení Českomoravské vrchoviny ve středověku, čehož bylo dosaženo cílenou a účelnou spoluprací s přírodovědnými obory. Je dobré, že práce je doplněna rozsáhlým anglickým resumé, které výsledky zpřístupní i cizině. Co se týče autorů, čtenář by se asi rád dozvěděl více než jméno a pracoviště, i když něco napoví, kromě posledního z autorské pětiice, také údaje v literatuře. Pokud bychom

hledali nedostatky, které rozhodně nemohou oslabit význam této publikace, pak by se jistě lépe uplatnil větší formát, na němž by lépe vynikly některé obrázky, které jsou na hranicích rozlišitelnosti (obr. 61, 72, 90). Rovněž i některé fotografie nejsou příliš čitelné (obr. 32, 42) a některým obrázkům by lépe slušela barevnost (obr. 53, 78), navíc když je známe i odjinud v barevném provedení (obr. 77). Informační hodnota některých vyobrazených zlomků keramiky je velmi nízká (obr. 54:8–14, 69:8, 10, 11, 13). To jsou ovšem zanedbatelné nedostatky a nezbývá tedy než se těšit na další práce autorského kolektivu, které dále doplní naše znalosti o osídlení Českomoravské vrchoviny a zpracování drahých kovů.

J. Unger

* Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Číslo 422. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 264 str., 116 obr., anglické resumé.